

"אנחנו אף פעם לא צמים בגלל העבר, אנחנו צמים על ההווה". סנדרס (מימין) ומקבילי

קמים מהחורבן

ההווה של זהות גדולה וגם חזון לעתיד, גם אם מת- ווכחים מה רוצים בדיוק במסגרת החזון". "אפשר לעסוק באירועי זווה, אבל לזה יש הרבה ספרים אחרים", מסביר סנדרס. "מה שמאפיין את עם ישראל זה שהוא יודע לקום. מתוך החורבן צמחה תפילה, וגם תשוקה למקדש ולחזרה לירושלים. אם הקונספט הוא מחורבן לצמיחה, זה מכריח אותנו לחי שוב איך אנחנו רוצים שהמקדש ייראה. הוא לא יכול להיראות אותו דבר כמו קודם, כי דבר שצומח הוא משתנה. אם לא מבינים את הקונספט הזה, אין בכלל מה לדבר על החורבן. כי מה, נשקע בעבר?" "הספר לא נוגע מפורשות במה קרה כשהמקדש נחרב, אבל מובלע בתוכו שכל הסבל נובע משם. זו תמצית החורבן שממנו צריך להשתקם ולהיבנות. בשנים האחרונות אני מלמד מסכת חגיגה בקיץ. מדברים שם על עלייה לרגל, על ראיית פני אלור קים, אירוע שלם שסובב סביב המקדש, והחוסר שלו זועק. אני עצמי לא עולה להר הבית, יוחאי כן. זה לא אומר ששאית המקדש אצלי פחות גדולה. "שאלו אותי למי הספר מיועד. אמרתי שאני זוכר את עצמי בתור ילד פותח אנציקלופדיה וקר רא. אז זו אנציקלופדיה תורנית שמתאימה לכל הגילים. יש פה הנגשה של היהדות אבל גם הטענה פנימית, לאומית וקיומית". מקבילי: "אחד הדברים שרצינו הוא שיהיה משהו

כיצד נכון להתאבל על החורבן אחרי שהעם היהודי שב לארצו? ספר חדש מכיל קריאה מבוארת במקורות ובהיסטוריה של האבל היהודי, ומעניק מבט שיש בו תקווה וצמיחה. שיחה עם המחברים, שמספרים על תשעה באב שלהם / הודיה כריש-חזוני / צילום: יוסי אלוני

לא מסוגל להיות בבית הכנסת בתשעה באב בבוקר ולומר עוד פעם את אותן קינות. אז כל שנה אני עולה עם הילדים שלי להר הבית. היו שנים שהיו שם פרעות וסגרו בפנינו את ההר. אני זוכר שיש בתי עם הילדים שלי מול ההר הסגור ובכיתי כמו ילד קטן. זו עליבות שבעליבות. בתשעה באב אני חווה את העליבות של יהודים באשר היא קיימת. זה מצער אותנו עד עמקי נשמתנו להבין כמה שונאים אותנו, כמה רוצים למחוק אותנו. "ועם זאת, כל יהודי הוא בסופו של דבר מישוה שעבר סינון של סינון של דורות, שלמרות הכול החזיקו ביהדות שלהם. לא משנה מה המגזר שלך, יש לנו סיפור אחד גדול, למרות שאחד רוצה יותר להרגיש את העניין הזה, ושני את העניין ההוא. זה סיפור על איך קמים מאסונות פעם אחרי פעם, ואיך מי שנשאר איתנו שומר על הזהות שלו. יש לנו עבר

תשעה באב הוא לכאורה היום הנמוך ביותר בלוח השנה היהודי, יום של צער וחורבן. חיבור חדש ומשותף של הרב ד"ר יוחאי מקבילי והרב אביע"ד סנדרס, מעין אנתולוגיה מבוארת של מקורות המתקשרים אל היום הזה, מבקש לשנות את התפיסה הזו. בין השאר כולל הספר את מגילת איכה עם פירוש העוקב אחר המבנה הפנימי שלה, עיונים בספר איוב וקינות נבחרות ומבוארות, לצד מבטים היסטוריים על ימי החורבן ועל אסונות לאומיים מוכרים יותר או פחות במהלך תולדות היהודים ורדיפותיהם. אפילו מבצע עם כלביא הספיק להיכלל בו. "אני רוצה שתהיה בתשעה באב תנועה שונה מזו שקיימת היום, של רק צער על האסון, שאנשים יחוו את היום הזה ויכירו את האוצרות שלנו, כולל ציטוטים של בן-גוריון וברל כצנלסון", אומר מקבילי, ומשתף בחווייתו האישית בתשעה באב. "אני

לתת לילדים לקרוא בתשעה באב. אני מקווה שזה נותן תמונה שנכון, סבלנו, אבל אנחנו גדולים. האופן שבו תפסנו את תשעה באב במהלך ההיסטוריה הוא לא האופן שמתאים עכשיו. אנשים מעלים את השאלה על הצורך עדיין לצום, ואני רוצה להתמודד איתה. אי אפשר לדבר על תשעה באב בלי לדבר על השואה, על גירוש היהודים בהתנתקות, על המלחמה שאנחנו נמצאים בה. זה מעגל שאנחנו שואפים לצאת ממנו."

המרד הקדוש

כחלק מהעיטוק המחודש של הספר באירועי תשעה באב, מוצע בו גם מבט שונה על המרד שהוביל לחורבן בית שני. מקבילי: "נכון, לא הצלחנו במרד בר כוכבא, במרד הגדול, אבל אנשים נלחמו. כל מי שקורא את יוספוס פלביוס מבין שהמרד הגיע כי אי אפשר היה שלא לצאת אליו. במהלך הגלות הורדנו לגמרי את ההיבטים של איזה מאמץ גדול היה המרד, ונשארו רק עם הכישלון שהביא לגלות. כשאתה נשאר רק בתחושה של איזו טעות הייתה למרוד וכמה חבל שהתחלנו עם זה, אז אנשים שואלים את עצמם למה לצום?"

העיטוק הנפוץ בתשעה באב הוא לאו דווקא בשאלת הטעות שבמרד או לא, אלא בשנאת הינם ובשאיפה לבינון מחדש של המקדש.

"זו עוד נקודה שאנחנו רוצים להסתכל עליה מחדש. שנאת הינם זה לא המסר היחיד. בגלות הדי גישו את שנאת הינם כי לא רצו לקבל השראה משום מרד. זו גם לא הייתה שנאת הינם פשוטה אלא בין רמות שונות של אריסטוקרטיה, אבל בכל מקרה היא לא הייתה העיקר של החורבן. כשאנחנו אומרים 'חורבן הבית' זה חורבן ישראל הראשונה, ואז ישראל השנייה – כל המערכת. אם אנשים היו מבינים את זה, כולם היו צמים בתשעה באב. ממש לא היה צורך לתזכר."

כאמור, לצד טקסטים המתקשרים ישירות לתשיעה באב, כמו איכה וקנינות, הספר כולל עיונים בתי פיסת הסבל של איוב. הרב סנדרס: "כשרוצים להבין או לדעת משהו, אי אפשר לדעת רק מכיוון אחד. ידי עה היא דבר הוליסטי. הספר מנסה לשזור את הכול ולתת תנועה קוהרנטית. איוב זו תנועת הסבל הפרטית. כשהאדם הפרטי נפגש עם אבל, הנחמה מאוד קשה. כשקשה לה נפגשת עם אבל, זו נחמה אחרת. יש גם עניין של התמודדות דורית עם חורבן. לפעמים השיקום מגיע רק בדור הבא. אי אפשר להגיע לדור שהתמודד עם קטסטרופה ולומר לו שהכול טוב."

הספר, ששמו המלא הוא "תשעה באב ואסונות לאומיים: ימי זיכרון לחורבן לטבח ולשואה ומבוא לצמיחה מהם", הוא חלק מסדרה בשם "שירה חדשה" בע"ריכת הרב מקבילי, העוסקת בפרשנות למועדי השנה תוך שאיבת השראה מהגותו של הרמב"ם. הספרים הקודמים בסדרה עסקו בראש השנה, חנוכה, פורים ופסח; ספר נוסף הוקדש לעיון בעולם הנישואים.

מקבילי: "הרמב"ם אומר שאנחנו אף פעם לא צמים בגלל העבר, אנחנו צמים על ההווה, על כך שעדיין אין בית. לא על חורבן שקרה לפני אלפיים שנה, אלא על כך שהשרידות שלנו היום מוטלת בספק. יש תפיסה שמיוחסת לכמה מהחכמים, שלא יהיה חורבן שלישי. הרמב"ם לא שם, מבחינתו יכול להיות חורבן שלישי. מוטל עלינו לדעת שזה יכול לקרות, ושום דבר לא מובטח לנו. מה שכן מובטח הוא הקשר עם הקב"ה, עם הייעוד שלנו. לא נוכל לעזוב את הייעוד שלנו."

"השרידות הפיזית שלנו מוטלת בספק, והמדינה שלנו מאוימת כפי שאף מדינה לא מאוימת. גם במצב החברתי, אנחנו לא במציאות שאפשר לש"כוח מה שהיה, כי זה מופיע עדיין במציאות שלנו עכשיו. בנוסף, אני רוצה את בית המקדש לא רק בהיבט הדתי. בספר על חנוכה עשינו עבודה גרדית

לה להסביר מה זה בית מקדש, איזה תפקיד יש לו מבחינה לאומית. אחרת אומרים שזה מוסד ארכאי ופגאני שאין בו צורך יותר, אבל הקורבנות הם לא החלק המהותי של המקדש."

בהקדמה לספר אתם כותבים שהשאיפה היא לצאת מהמגזריות. זה אפשרי?

הרב סנדרס: "שאלה טובה, אבל המגזריות היא חורבן. כשאתה מדבר בשפה מגזרית אתה כלוא בשפה שלך, ובמקום לנסות להביע את מה שיש לך לומר, אתה מדבר מתוך תיבת התהודה. ככה אי אפשר לה תקדם וגם לא לחיות יחד. בעיניי זה משבר חריף שאנחנו נמצאים בו, ששופטים כל דבר על סמך מי אתה ומאיפה באת ולא מנסים להקשיב לדברים כהווייתם."

"אני חושב שזה אפשרי. לא סתם יש בספר צייטוטים מחיים חפר ומבן-גוריון ופרקים של היסטוריה. נכלל בו למשל סיפור היסטורי שכמעט נעלם מהעולם, של 'גירוש מווע'. אולי כמה מבני העדה התימנית יודעים עליו. או גירוש ספרד, שעד השואה היה האירוע הכי מכונן אחרי חורבן הבית. מבחינת הסיפור ההיסטורי והתוכן, הספר מתאים לכולם. אבל יש לנו דעות ועמדות ואנחנו לא מחביאים אותן. השפה שלנו היא שפה שמאמינה בגאולה, בשאר רוח, בהשראה. אנחנו עובדי אלוקים, וחלק מהתפיסה הלאומית שלנו מגיעה משם. אני חושב שאנשים יכולים וצריכים, להקשיב ולשמוע, גם אם לא מסכימים לכל פרט."

איך מתמודדים עם אסון

זהו ספרם המשותף הראשון של השניים, שמי גיעים מבתי מדרש שונים. ההיכרות ביניהם החלה "באיזה פרום של הציונות הדתית לפני ארבע או חמש שנים", מתאר הרב מקבילי. הרב סנדרס: "אותו הביאו בתור ימני מחמד מתון ואותי בתור שמאל-ני מחמד מתון, ושנינו לא ממש מצאנו את עצמנו בהגדרות האלו."

מקבילי, מהנדס מחשבים במקצועו, מוכר כמייסד "מפעל משנה תורה", המפרסם מהדורות נגישות ומחודשות של כתבי הרמב"ם. לפני כחצי שנה הוא פנה לסנדרס, המכהן כר"מ במדרשת אור תורה לינדנבאום, והציע לחבור יחד לכתוב הספר על תשעה באב.

היו גם אי הסכמות ביניכם במהלך הכתיבה?

סנדרס: "השפה שלנו היא לא אותה שפה, ובספר יש בעיניי מציגה של שפות. מבחינת עולם הדיעיונות זו הייתה חברותא."

את הראיון אנחנו מקיימים על צלחת אבטיח בבית משפחת מקבילי בקדומים, ולדברי סנדרס זו הפעם השנייה בלבד שבה הם יושבים יחד ממש. מרבית העבודה המשותפת נעשתה בהתקשרות אינטרנטית וטלפונית.

"זה הספר השני שאני מוציא, ובערך הספר ה-800 שיוחאי מוציא", הוא מתייך. "החלק הראשון היה ממש חוויה של חברותא ובידור, למה כתבת ככה או אחרת. אבל בכתיבת מדרש, חוסר ההסכמות זה לא באג אלא פיצ'ר. זה חלק מהיופי של העניין. התמונה הכוללת לאן אנחנו הולכים, ההבנה שיש פה דגש על צמיחה ותקווה – על זה הייתה הסכימה מההתחלה. גם עכשיו אני חושב שאם תשאלי את יוחאי מה החלק הכי משמעותי בספר הוא ייתן תשובה אחרת ממני, וזה בסדר."

מה מבחינתך החלק הכי משמעותי בספר?

"הקנינות", משיב סנדרס. "אני לא משווה את עצמי לש"י עגנון, הוא היה מגדולי עולם, אבל הוא כתב שהספר הכי חשוב שלו זה 'ימים נוראים', כי אנשים לוקחים אותו איתם בתיק הטלית לבית הכנסת. אני שואף שאנשים ייקחו איתם את הספר הזה בתשעה באב ויקראו ממנו קנינות. קנינות זה דבר קשה, שאנשים לא מזדהים אותו. אנחנו מנסים להי

סנדרס: "קנינות זה דבר קשה, שאנשים לא מזדהים אותו. אנחנו מנסים להראות את הרצף עד ימינו, את ההתפתחות ההיסטורית והרוחנית של עם ישראל שטמונה בהן לכן גם הוספנו את הקינה של יגל הרוש על בארי. יש פה משהו שאפשר להצמיח איתו את התפילה לדורנו"

מקבילי: "נכון, לא הצלחנו במרד הגדול, אבל אנשים נלחמו. כל מי שקורא את יוספוס פלביוס מבין שהמרד הגיע כי אי אפשר היה שלא לצאת אליו. במהלך הגלות הורדנו לגמרי את ההיבטים של איזה מאמץ גדול היה המרד, ונשארו רק עם איזה כישלון זה היה"

ראות את הרצף עד ימינו, את ההתפתחות ההיסטורית וההתפתחות הרוחנית של עם ישראל שטמונה בהן לאורך זמן. לכן גם הוספנו את הקינה של יגל הרוש על בארי. יש פה משהו שאפשר להתפלל איתו, להצמיח את התפילה לדורנו."

הרב מקבילי, מה בעיניך החלק הכי חשוב?

"עצם זה שיש סדר. כשיש אסון, הכול מבלגן. הבאנו היסטוריה, הגות, הלכה. יצרנו סדר שמראה שיש כאן תהליך, שאתה חלק מסיפור גדול. גם באיכה יש תהליך נפשי. אתה מסתכל מרחוק ואז נכנס לאירוע המצור, וכשאתה יוצא חזרה אתה מסתכל על אותם אירועים במבט יותר מפוים."

"חלק נוסף הוא הסוויץ' שעשתה לי ההבנה של הרמב"ם את איוב. איוב לא חטא. הוא לא ידע את זה. אבל הקורא יודע את זה. לפי הרמב"ם, אם קרה לך אסון אתה לא בהכרח אשם בו, אבל החטא נוגע לאיך התמודדת עם האסון. ההבנה שמה שקרה לך זה לא כי רדפו אותך אישית. אתה חלק מהעולם, ובעיר לם קורות לאנשים קטסטרופות וטרגדיות. אבל איך התמודדת עם האסון, האם יצאת ממנו נרגן ומתלונן ושואל איפה אלוקים בסיפור. זה החטא של איוב. זה עשה מבחינתי סוויץ' להתמודדות בנוגע לחורבן וגם לימינו. אנחנו לא אשמים שהצבא לא הגן, שראש הממשלה לא פעל, שבא עלינו האסון הנורא. אבל השאלה היא הרבה יותר עמוקה, איך יוצאים מהאירוע הזה. זה יותר חשוב ממה גרם לו ומי אשם. זו תפנית מרעננת ברמה האישית והלאומית."

"החלק השלישי החשוב לי הוא זה שלקראת הסוף. מה המשמעות של ימינו, מה אחרית דבר. הרגשתי שזה גדול עליי, שזה פרק שכולם צריכים לכתוב יחד."

כי זה קרוב מדי?

"גם, אבל גם כי זה לא משהו אישי שלי. אהבתי שהיו לנו דעות שונות והאמת לא אצלי ולא אצלו, אלא שנינו ביחד מנסים לחפש אותה. אני מאמין במושג הגדול של הכרת אלוקים, של לחיות חיים של אמת ברמה האישית והלאומית. איך זה בדיוק קורה, אני לא יודע. אולי נשאיר את זה לספר על יום העצמאות. הוא בתכנון." ●

תשובות // 1. מְיָ וְפָרְס (בסוף מגילת אסתר) / 2. מצר ברינג / 3. טוני סטארק / 4. קארל מלון / 5. תכשיט לצוואר / 6. ז'אן פול סארטר / 7. אֵי-גֵ'וֹן / 8. יוסי בנאי, בשיר "אני וסימון ומואזי הקטן" / 9. "אין אתאיסטים בשוחות" / 10. חירות / 11. תימן